

mische hervormingen een rol hebben gespeeld. Tekenend was het dat het eerste kabinet dat na de kabinetten-Drees weer door een PvdA'er werd geleid: het kabinet van minister-president drs. J. M. den Uyl (hij had tijdens de bezetting aan allerlei vormen van illegaal werk deelgenomen), in '77 ten val kwam door een conflict over de vermogensaanwasdeling en over een nieuwe grondpolitiek. Niet dat de confessionelen niet met hun tijd mee-evolveerden! Het kabinet bijvoorbeeld dat onder leiding kwam te staan van de oud-marine-officier P. J. S. de Jong (in de laatste fase van de oorlog tegen Japan commandant van de onderzeeboot 'O 24'), werd, aldus Daudt, 'in linkse kringen gekwalificeerd als het tot op dat moment meest rechtse kabinet sinds de Tweede Wereldoorlog. Het heeft evenwel van 1967 tot 1971 soepel de gevolgen van de roerige zestiger jaren opgevangen. In die periode werd de *permissive society* voltooid, waren openheid en democratisering aan de orde van de dag en werden de studentenrellen beantwoord met een Wet Universitaire Bestuurshervorming die in radicaliteit nergens ter wereld zijn weerga (had) ... Dit alles zonder dat er maar één socialist aan te pas behoefde te komen.'¹

Aan typische 'protest-partijen' heeft het niet ontbroken: protest tegen de tijdgeest (vooral de Staatskundig Gereformeerde Partij en het Gereformeerd Politiek Verbond), protest tegen het KVP-beleid met betrekking tot Indië (de Katholiek-Nationale Partij), protest tegen de bewapeningswedloop (de Pacifistisch-Socialistische Partij, de PSP), protest tegen de reglementering door het Landbouwschap (de Boerenpartij), protest tegen de heerschappij der oude kaders en het door hen aanvaarde politieke bestel (D'66), protest tegen de gestegen invloed van de linkervleugel in de PvdA (DS'70), protest tegen het behoudend karakter der confessionele partijen (o.m. de Politieke Partij Radicalen, de PPR), protest tegen de aanwezigheid van gastarbeiders en andere van elders gekomenen, vooral Surinamers (de Centrum-partij, geenszins vrij van racistische invloeden) – geen van die 'protest-partijen' slaagde er ooit in, zich blijvend tot een wezenlijke machtsfactor te ontwikkelen.

Hetzelfde geldt voor de laatste 'protest-partij' die wij willen noemen: de CPN – protest, in haar geval, tegen 'het kapitalisme' en het aanvaarden van Amerika's leiding. Dat kritische zich afzetten tegen de Westelijke samenleving ging jarenlang gepaard met een onkritische verheerlijking van de Sowjet-Unie: wat zij deed was welgedaan. Deze houding leidde ertoe dat vooral ten tijde van de Hongaarse volksopstand ('56) van alle

¹ H. Daudt in *Nederland na 1945*, p. 194.